

INFORMATIEBLAD

BIOLOGISCHE VEEHOUDERIJ

INHOUDSOPGAVE

INLEIDING	5
1. ALGEMENE INFORMATIE OVER CERTIFICERING	6
2. INFORMATIE OVER CERTIFICERING VAN UW BEDRIJF	8
3. INFORMATIE OVER VEEHOUDERIJ	10
3.1 EISEN VOOR GRASLAND EN GEWASSEN	10
3.2 EISEN VOOR DIEREN ALGEMEEN	13
3.3 SPECIFIEKE EISEN VOOR PLUIMVEE	17
3.4 SPECIFIEKE EISEN VOOR RUNDVEE (EN PAARDEN)	21
3.5 SPECIFIEKE EISEN VOOR VARKENS	23
3.6 SPECIFIEKE EISEN VOOR SCHAPEN EN GEITEN	26
4. SCHEIDING TUSSEN GANGBAAR EN BIOLOGISCH	27
5. ADMINISTRATIE, OPSLAG EN VERVOER	28
6. INFORMATIE OVER HET VERWERKEN VAN PRODUCTEN TOT LEVENSMIDDELEN	30
6.1 BEREIDING VAN LEVENSMIDDELEN	30
6.2 BEDRIJFSPROCESSEN	32
7. INFORMATIE OVER ETIKETTERING/ AANDUIDINGEN	33
8. INFORMATIE OVER MESTGEBRUIK	36

INLEIDING

U wilt biologisch gaan werken, maar wat moet u nu doen? Deze vraag krijgen wij regelmatig. Daarom hebben wij de voorwaarden voor biologisch produceren in dit informatieblad voor u uitgewerkt.

In hoofdstuk 1 leest u belangrijke achtergrondinformatie over wat biologisch is en aan welke wetgeving biologische productie moet voldoen. Hoofdstuk 2 geeft informatie over de certificering van uw bedrijf. In hoofdstuk 3 bespreken wij de regelgeving die geldt voor de veehouderij. De eisen voor de scheiding tussen gangbare en biologische productie vindt u in hoofdstuk 4. Hoofdstuk 5 gaat over de administratie, de opslag en het vervoer. In hoofdstuk 6 vindt u informatie over het verwerken van producten tot levensmiddelen.

Het is van belang dat uw klant een biologisch product kan herkennen. Voor deze herkenbaarheid moet u gebruik maken van aanduidingen, zoals keurmerken en benaming. De regels rondom deze aanduidingen staan in hoofdstuk 7.

Tenslotte vindt u uitgebreide informatie over het gebruik van mest in hoofdstuk 8.

1. ALGEMENE INFORMATIE OVER CERTIFICERING

WAT IS BIOLOGISCH?

Een product, perceel of dier is biologisch als het is gecertificeerd volgens de geldende regelgeving. Certificeren kan alleen als het product (en de hele keten ervoor), perceel of dier onder controle staat. Skal certificeert alle biologische productie in Nederland. Alle overige niet gecertificeerde producten, percelen of dieren noemen wij in het informatieblad gangbaar.

WIE IS SKAL?

Stichting Skal Biocontrole is dé certificatieorganisatie voor biologische producten in Nederland. Skal Biocontrole zet zich in voor de aantoonbare betrouwbaarheid van biologische producten. Bent u door Skal gecertificeerd, dan kunt u aan uw klanten en afnemers aantonen dat u biologisch produceert. Wij zijn gevestigd in Zwolle. Een aantal medewerkers werkt op kantoor en een aantal werkt in het veld. Zij voeren allen certificerende en toezichthoudende taken uit.

Skal is een stichting. Het bestuur bestaat uit een aantal onafhankelijke leden en een aantal leden afkomstig uit de sectoren die wij certificeren. Wij zijn door het ministerie van Economische Zaken (EZ) aangewezen als enige controleorganisatie in Nederland. Wij zijn onafhankelijk en certificeren biologische bedrijven door te inspecteren, monsters te nemen en toezicht te houden. Wij zijn geen adviesinstantie, promotieorganisatie of belangenbehartiger voor de biologische sector.

Om te garanderen dat wij ons werk onafhankelijk uitvoeren, zijn wij geaccrediteerd door de Raad voor Accreditatie op basis van de EN45011 norm.

OP WELKE WETGEVING IS DE BIOLOGISCHE WETGEVING GEBASEERD?

Certificering is gebaseerd op Europese wetgeving. In het bijzonder verordening 834/2007 en de bijbehorende bepalingen in verordening 889/2008 en verordening 1235/2008 voor de import. In dit informatieblad duiden wij ze samen aan als de "biologische verordening". Daarnaast werken wij volgens de landbouwkwaliteitswet, het landbouwkwaliteitsbesluit 2007 en de landbouwkwaliteitsregeling 2007.

Naast de Europese en Nederlandse wetgeving, zijn er de Skal-reglementen. Deze reglementen gaan over zaken die niet beschreven staan in de wetgeving (bijvoorbeeld het proces tot certificering, de tarieven voor certificering, bepaalde door Skal gehanteerde interpretaties, bezwaarprocedures, etc.). De Europese wetgeving, Nederlandse wetgeving en onze reglementen kunt u nalezen op www.skal.nl.

IS CERTIFICERING IN DE HELE EU GELIJK?

Alle certificatieorganisaties in de EU inspecteren en certificeren aan de hand van dezelfde Europese verordening. Ieder EU land heeft minstens één certificatieorganisatie. Er zijn landen waar meerdere certificatieorganisaties actief zijn.

Dit is een keuze van de afzonderlijke lidstaten. De verschillende certificatieorganisaties wisselen als het nodig is informatie met elkaar uit, bijvoorbeeld over gevonden residuen in een biologisch product.

Daarnaast zijn de meeste Europese certificatieorganisaties lid van de EOCC (European Organic Certifiers Council). De EOCC bespreekt de uniformiteit van inspectie en certificatie.

WELKE BEDRIJVEN VALLEN ONDER DE CERTIFICERINGSPLICHT?

Ieder bedrijf dat biologische producten produceert, verwerkt, verpakt, importeert, verhandelt of opslaat moet hiervoor gecertificeerd zijn. Uitzondering hierop zijn winkels die verpakte producten rechtstreeks aan de eindconsument verkopen. Een winkel mag in dat geval haar eigen merk/ naam niet op het producten (laten) drukken.

WELKE TYPES CERTIFICERING KENNEN WIJ?

Wij hebben onze bedrijven ingedeeld in een aantal categorieën:

- Landbouw: het bedrijf verbouwt landbouwgewassen en/of houdt dieren.
- Bereiding: het bedrijf produceert en/of verwerkt levensmiddelen en diervoeders (inclusief verpakken en etiketteren).
- Import: het bedrijf importeert producten van buiten de EU.
- Eerst geadresseerde: het bedrijf neemt als eerste geïmporteerde producten (in opdracht van de importeur) in ontvangst.
- Handel onder eigen handelsnaam: het bedrijf verhandelt zelf geproduceerde producten of producten die voor het bedrijf zijn geproduceerd. In de etikettering gebruikt het bedrijf zijn eigen naam.
- Handel niet onder eigen handelsnaam: het bedrijf verhandelt producten die het bedrijf niet zelf heeft geproduceerd. In de etikettering gebruikt het bedrijf niet zijn eigen naam.
- Opslag: het bedrijf slaat producten op van een andere marktdeelnemer.

Naast de bedrijfsindeling, kennen wij een aantal productcertificeringen:

- Biologisch product: een product dat is samengesteld uit één of meerdere ingrediënten, toegestane additieven en technische hulpstoffen.
- Gangbaar product "bereid met" biologische ingrediënten: een product waarvan minimaal één ingrediënt biologisch is.
- Biologische diervoeders: diervoeder dat naast de toegestane hulpstoffen alleen bestaat uit biologische ingrediënten.
- Diervoeders die u in de biologische landbouw mag gebruiken: diervoeder dat naast de toegestane hulpstoffen bestaat uit biologische-, in omschakelings- of gangbare ingrediënten.

2. INFORMATIE OVER CERTIFICERING VAN UW BEDRIJF

WAT IS DE PROCEDURE TOT CERTIFICERING?

Ieder Nederlands bedrijf dat biologische producten wil produceren, verhandelen of opslaan moet zich bij ons registreren. Het proces tot certificering bestaat uit een aantal stappen:

- Informatie aanvragen: u kunt bij ons een informatiepakket aanvragen. Dit pakket bevat algemene informatie, branchespecifieke informatie en een registratieformulier.
- Aanmelding: u vult het registratieformulier volledig in en stuurt dit terug.
- Registratie: zodra wij uw gegevens volledig ontvangen hebben, bevestigen wij uw registratie (bekrachtiging van de certificatieovereenkomst). U krijgt dan ook uw unieke Skalnummer.
- Toelatingsonderzoek: wij voeren op uw bedrijf een toelatingsonderzoek uit. De inspecteur gaat samen met u na of uw bedrijf aan de voorwaarden voldoet. Hij noteert deze bevindingen in een rapport. Op kantoor beoordelen wij dit rapport.
- Omschakelingsperiode: afhankelijk van het type bedrijf gaat er een omschakelingsperiode van start. In deze periode moet u aan alle voorwaarden voldoen, maar bent u nog niet gecertificeerd.
- Certificatie: na het doorlopen van de omschakelingsperiode en bij een positieve beoordeling door de inspecteur ontvangt u een certificaat. Vanaf dat moment kunt u producten als biologisch verkopen. Certificaten zijn zowel digitaal als op papier beschikbaar.
- Zolang u nog geen certificaat van Skal heeft, mag u geen verwijzing naar in omschakeling of biologisch maken. Dit geldt ook voor uitbreiding(en) van uw bedrijf.

WAT IS DE PROCEDURE NA CERTIFICERING?

Uw bedrijf blijft onder controle staan. Wij bezoeken uw bedrijf minimaal 1 keer per jaar aangekondigd. Tijdens de inspectie stellen wij vast of uw bedrijf nog steeds aan de voorwaarden voldoet. Behalve de jaarlijkse inspectie voeren wij extra inspecties uit, bijvoorbeeld:

- Flitsinspectie: een onaangekondigde inspectie waarbij de inspecteur één of enkele aspecten controleert.
- Herinspectie: als tijdens een inspectie blijkt dat uw bedrijf op één of meerdere onderdelen niet voldoet, kunnen wij besluiten om op uw kosten een extra inspectie uit te voeren.
- Monstername: steekproefsgewijs controleren wij of uw producten vrij zijn van residuen.
- Gerichte inspectie: de inspecteur controleert de balans tussen biologische verkoop en inkoop.
- Keten inspectie: de inspecteur controleert verschillende bedrijven van een bepaalde keten op een bepaald aspect .
- Hercertificering: een uitgebreide inspectie.

WAT ZIJN UW PLICHTEN?

- U bent altijd verplicht de inspecteur toegang tot uw bedrijf en uw gegevens te geven.
- U begeleidt de inspecteur tijdens zijn bezoek.
- U heeft de plicht om informatie over en wijzigingen in uw bedrijfsvoering op tijd door te geven aan Skal.
- U moet bij twijfel over de biologische status van een (aangekocht) product Skal informeren.
- U moet uw administratie over uw biologische producten minimaal twee jaar bewaren.

AFWIJKINGEN

Wij gaan er vanuit dat u zich houdt aan de voorwaarden waarop u gecertificeerd bent. De inspecteur controleert dit. Als de inspecteur constateert dat u zich niet of onvoldoende aan bepaalde voorwaarden houdt, noteert hij dit. Op kantoor besluiten wij of u een afwijking en/of een sanctie krijgt voor de overtreding.

Wij kennen drie types afwijkingen:

- Licht: een kleine afwijking die niet direct invloed heeft op het product.
- Ernstig: een ernstige afwijking in het biologische bedrijfsproces waarbij de bio-regelgeving niet is nageleefd. Hoewel het bedrijfsproces verbeterd moet worden, is de bio-status van de producten niet in het geding.
- Kritiek: Het product of bedrijfsproces voldoet niet aan de eisen. De basisprincipes van de biologische (landbouw)productie worden geschonden. Het product/ perceel verdient de bio-status niet en wordt gedecertificeerd.

Elke verwijzing naar de biologische productiemethode moet van de betreffende producten verwijderd worden. Bij meerdere kritieke afwijkingen of herhaling van de kritieke afwijking wordt het bio-certificaat van uw bedrijf ingetrokken.

U moet iedere afwijking corrigeren. Wij besluiten hoeveel tijd u hier voor krijgt. Als u de afwijking niet of onvoldoende corrigeert, verzwaren wij de afwijking (licht wordt ernstig en ernstig wordt fataal).

In sommige gevallen besluiten wij dat wij uw certificatie tijdelijk opschorten of intrekken. Dit heeft tot gevolg dat u gedurende een bepaalde periode geen biologische producten kunt leveren. Bij ernstige zaken kunnen wij besluiten u via het tuchtgerecht een strafmaatregel op te laten leggen. U moet hierbij denken aan een berisping, geldboete of een verscherpt toezicht (op uw kosten).

Als er sprake is van fraude (strafrecht), dragen wij de zaak over aan de Nederlandse Voedsel en Waren Autoriteit (NVWA).

Zij onderzoeken de zaak en leggen deze voor aan de Officier van Justitie.

BEZWAAR

Wij werken volgens de Algemene Wet Bestuursrecht (AWB). Dit betekent dat u bezwaar kunt maken tegen onze besluiten.

U moet uw schriftelijke bezwaar binnen 6 weken na ons besluit kenbaar maken bij de commissie bezwaarschriften van Skal.

3. INFORMATIE OVER VEEHOUDERIJ

Voor het houden van vee zijn verschillende voorwaarden opgenomen in de verordening. In dit informatieblad leggen wij u de belangrijkste eisen uit. De voorwaarden voor akkerbouw, tuinbouw, paddenstoelenteelt, etc. kunt u teruglezen in het informatieblad "Teelt van biologische gewassen".

Omschakelen, hoe doet u dit?

Voordat u een biologisch perceel, gewas, dier of product heeft, moet u eerst "omschakelen". Dit betekent dat u zich al houdt aan alle biologische regels, maar dat uw percelen en dieren dit nog niet zijn. Pas na de vastgestelde periode is uw perceel of dier biologisch. De omschakelingsperiode van percelen is langer dan voor dieren. Dieren kunt u pas omschakelen als de percelen (bijna) biologisch zijn.

3.1 EISEN VOOR GRASLAND EN GEWASSEN

Hoe lang is de omschakelingsperiode?

De omschakelingsperiode is afhankelijk van het gewas of het gebruik van het perceel:

- Grasland: twee jaar
- Één of tweejarige gewassen (veevoer): twee jaar
- Overblijvende gewassen (fruitbomen): drie jaar
- Onverharde uitlopen voor pluimvee en varkens: één jaar

In de periode dat uw percelen nog niet biologisch zijn, oogst u wel van deze percelen. U kunt deze oogst op de volgende manier aanduiden:

- zonder verwijzing naar biologisch - de oogst van grasland en gewassen die u tot 12 maanden na de startdatum heeft geoogst.
- "in omschakeling op de biologische landbouw" - de oogst van grasland en gewassen die u vanaf 12 maanden na de startdatum heeft geoogst.

Zijn uw percelen biologisch, dan mag u uw oogst aanduiden als:

- "biologisch" - gras dat u vanaf 24 maanden na startdatum oogst.
- "biologisch" - de oogst van gewassen die u vanaf 24 maanden na de startdatum heeft gezaaid, geplant of gepoot.

Kan de omschakelingsperiode korter?

Ja, als u percelen in gebruik heeft van bijvoorbeeld Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer, de Provinciale Landschappen of de Waterschappen en de vereiste documentatie kan worden overlegd. Of als het terrein valt onder particulier natuurbeheer gecertificeerd bij de stichting Certificering Subsidieregeling Natuur- en Landschapsbeheer. De verkorting moet u aanvragen bij Skal door de volgende documenten op te sturen:

- een perceelskaart met hierop ingetekend het betreffende perceel. De kaart moet zo duidelijk zijn dat een inspecteur op eigen gelegenheid het perceel kan lokaliseren.
- een kopie van een geldig SNL-certificaat (voor NM, SBB, Provinciale Landschappen en Waterschappen is dit verplicht vanaf 1-1-2019)

- Verklaring van de terreineigenaar dat 1. het perceel minimaal 3 jaar niet behandeld is met kunstmest of gewasbeschermingsmiddelen 2. Een duidelijke kaart waaruit blijkt over welk perceel de verklaring gaat en 3. in geval van SNL-certificering: het nummer van het SNL-certificaat waaronder het perceel geregistreerd staat.

Tijdens de inspectie moet u aan kunnen tonen dat de betreffende percelen bij u in beheer zijn (pacht/huur/eigendom/..).

Wat zijn de voorwaarden voor de teelt van gras en veevoedergewassen?

Voor de teelt gelden de volgende voorwaarden:

- U gebruikt biologisch uitgangsmateriaal. U kunt hiervoor de databank van Naktuinbouw bekijken, www.biodatabase.nl. Op de databank vindt u de indeling van gewassen in 3 categorieën, de Nationale annex:
- Gewassen van categorie 1 zijn biologisch beschikbaar en moet u altijd biologisch gebruiken.
- Voor gewassen van categorie 2 kunt u ontheffing aanvragen als het ras dat u wilt telen niet biologisch te koop is.
- Voor gewassen die op categorie 3 staan geldt een algemene ontheffing. Van deze gewassen is geen biologisch uitgangsmateriaal beschikbaar.
U moet altijd een door ons goedgekeurde ontheffing hebben voor gewassen van categorie 2 voordat u gaat zaaien of poten.
Het gangbare uitgangsmateriaal mag nooit ontsmet (behandeld met gewasbeschermingsmiddelen) zijn.
Plantgoed (jonge planten opgekweekt uit zaaizaad) moet altijd biologisch zijn.
- U gebruikt alleen toegestane meststoffen. (zie bijlage A.) Vanaf 2012 moet u 100% van uw biologische mest op uw eigen biologische percelen uitrijden of op biologische percelen van andere bedrijven afzetten. Produceert u meer dan 170 kg N/ha. uit dierlijke mest, oftewel u heeft een te hoge veebezetting, dan moet u voor het mestoverschot een afzetcontract of samenwerkingsverband met een ander biologisch bedrijf regelen (zie bijlage omvang mestproductie en bijlage IV maximaal aantal dieren per ha.). Daarnaast moet ieder biologisch bedrijf dat mest gebruikt minimaal 65% A-meststoffen gebruiken. (zie ook hoofdstuk 8).
- U past vruchtwisseling toe om de vruchtbaarheid en de biologische activiteit van de bodem in stand te houden of te verhogen. Door middel van vruchtwisseling bestrijdt u ook parasieten, ziekten en onkruiden.
- Voor éénjarige gewassen geldt een vruchtwisselingseis van minimaal één op twee.
- Na een tweejarig gewas teelt u het volgende jaar een ander gewas.
- Voor blijvend grasland geldt de vruchtwisselingseis niet.
- U past teeltmaatregelen toe:
 - U kiest voor soorten en rassen die geschikt zijn voor de biologische landbouw.
 - U voert mechanische teeltmaatregelen uit (schoffelen, wieden, etc.).
 - U maakt gebruik van natuurlijke vijanden van parasieten.
 - U mag onkruid bestrijden door vuur.

- U mag gebruik maken van bodembedekkers. Bodembedekkers mogen niet-afbreekbaar zijn (plastic). Plantaardige bodembedekkers moeten voldoen aan de biologische regelgeving. Als bodembedekkers afbreekbaar zijn moeten ze voorkomen op bijlage A: stikstofhoudende A- en B-meststoffen (zie www.skal.nl onder het kopje biologische mestregels).
- Aanvullend op deze maatregelen mag u alleen toegestane gewasbeschermingsmiddelen gebruiken (zie bijlage B).

3.2 EISEN VOOR DIEREN ALGEMEEN

Voor het houden van alle diersoorten gelden een aantal basisprincipes. Daarnaast gelden er per diersoort afzonderlijke voorwaarden. Deze specifieke voorwaarden vindt u in de volgende hoofdstukken.

Herkomst van dieren

Als u dieren aankoopt moeten deze biologisch zijn. Voor de dieren die al op uw bedrijf zijn, bekijken wij of deze kunnen omschakelen.

Als er onvoldoende biologische dieren beschikbaar zijn, mag u met ontheffing jaarlijks een maximaal percentage gangbare dieren aankopen. Dit maximale percentage verschilt per diersoort en vindt u daarom in de informatie over het diersoort terug. De gangbaar aangekochte dieren moeten een omschakelingsperiode doorlopen. Pas daarna mag u de (producten van deze) dieren als biologisch verkopen.

In uitzonderlijke situaties kunt u wat meer gangbare dieren aankopen:

- Als u uw bedrijf voor meer dan 30% uitbreidt, mag u maximaal 40% van het aanwezige aantal volwassen dieren per jaar aanvoeren. Deze dieren mogen nog niet hebben gekalfd, gelammerd of geworpen.
- Als u verandert van ras mag u maximaal 40% van het aanwezige aantal volwassen dieren per jaar aanvoeren. Deze dieren mogen nog niet hebben gekalfd, gelammerd of geworpen.
- Als u rassen heeft die voor de landbouw verloren dreigen te gaan mag u maximaal 40% van het aanwezige aantal volwassen dieren per jaar aanvoeren. Het ras dat u aanvoert moet voorkomen op de lijst van zeldzame huisdierrassen (www.szh.nl). Deze dieren mogen al hebben gekalfd, gelammerd of geworpen. Wel moet u aantonen dat het om stamboekvee gaat.
- Als u te maken krijgt met grote sterfte door gezondheidsproblemen of een ramp.

Als één van deze situaties voor u van toepassing is, kunt u een ontheffing aanvragen. Pas na onze goedkeuring kunt u de dieren aankopen.

Mannelijke dieren voor de fokkerij mag u zowel biologisch als gangbaar kopen. U moet de dieren wel volledig biologisch houden. U hoeft hiervoor geen toestemming te vragen.

Huisvestingseisen en weidegang/uitloop

Uw stallen, weides en uitlopen richt u zo in dat de dieren zich op een zo natuurlijk mogelijke manier kunnen gedragen. De dieren moeten altijd naar buiten kunnen, tenzij dit niet kan door weers-, bodem- en gezondheidsomstandigheden.

Overbegrazing en verdrassing van de weidegronden moet u voorkomen. Uitlopen moeten voldoende beschutting bieden.

Eisen voor de binnenruimte, de stallen

Voor de stallen gelden de volgende algemene eisen:

- U zorgt ervoor dat de vloeren vlak zijn, maar niet glad.
- U zorgt ervoor dat er in de stallen voldoende daglicht binnen komt.

- U zorgt voor natuurlijke ventilatie in uw stallen.
- U zorgt dat een gedeelte van het vloeroppervlak dicht is.
- Er moeten voldoende schone en droge ligruimtes zijn, die voldoende zijn ingestrooid met strooisel van natuurlijk materiaal.
- U mag eventueel gangbaar strooisel gebruiken. Als u ook stro voert als ruwvoer, moet al het stro biologisch zijn.
- U mag de dieren niet vastzetten, tenzij dit voor de veiligheid van een enkel dier voor een zeer beperkte periode nodig is.
- U maakt de stallen en installaties schoon met water, stoom of reinigingsmiddelen die zijn toegestaan volgens bijlage VII van verordening 889/2008 (zie ook achterin deze brochure)

Diervoeding

U voert uw dieren biologisch voer. Het diervoeder moet aan de volgende voorwaarden voldoen:

- De niet biologische ingrediënten, toevoegingsmiddelen en hulpstoffen moeten staan op bijlagen V en VI van verordening 889/2008. (zie ook achterin deze brochure)
- Diervoeders moeten GMO vrij geproduceerd zijn.
- Diervoeders mogen geen antibiotica, medicinale stoffen en groeibevorderaars bevatten.

Mag u ook omschakelingsvoer voeren?

Ja, dit mag. In omschakelingsvoer van percelen die in omschakeling zijn mag u voeren voor:

- 100 % van het totale rantsoen als al uw in omschakelingsvoer van eigen bedrijf komt.
- 30 % van het totale rantsoen als u tweede jaars in omschakelingsvoer aankoopt. Dit geldt ook als u krachtvoer aankoopt waarin in omschakelingsvoer is verwerkt.
- Deze percentages gelden op basis van droge stof gehalte op jaarbasis.

Ook percelen die u net heeft aangemeld mag u gebruiken voor begrazing of oogsten. U mag hiervan maximaal 20% van het totale rantsoen gebruiken onder de volgende voorwaarden:

- U teelt op deze percelen overblijvende gewassen (gras, luzerne) of eiwithoudende gewassen (erwten, tuinbonen, veldbonen, kapucijners, schokkers en lupinen). Voor bijvoorbeeld mais geldt deze regeling dus niet.
- De percelen zijn van eigen bedrijf en zijn de afgelopen 5 jaar niet biologisch beheerd.

Verkoopt u de oogst, dan moet u het verkopen zonder verwijzing naar biologisch.

In totaal mag u niet meer in omschakelingsvoer van eerste en tweede jaars percelen voeren dan de bovengenoemde 30 of 100%.

Hoeveel krachtvoer mag u herbivoren voeren?

Herbivoren mag u maximaal 40 % van het totale rantsoen krachtvoer voeren. Corn cob mix, maiskolverschroot, perspulp, bierborstel, aardappelvezels, gras- en luzernebrok telt u mee als krachtvoer als:

- Het voedermiddel meer dan 900 VEM/kg droge stof bevat
- Het voedermiddel een structuur van 0,3 of minder heeft
- Het voedermiddel een droge stof van 80% of meer heeft

Voert u pluimvee en varkens ook ruwvoer?

Ja, u voegt ruwvoer toe aan het dagrantsoen van varkens en pluimvee.

Mag u bij het inkuilen toevoegingen en hulpstoffen gebruiken?

Ja, maar alleen de middelen die staan op bijlage VI (onder 1e) van verordening 889/2008. Als u producten van agrarische oorsprong gebruikt, zoals melasse, wei, suiker, suikerbietenpulp en meel van granen, moeten deze biologisch zijn.

Gezondheidszorg

U kiest voor sterke rassen die geschikt zijn voor de biologische landbouw. Ook door goede voeding, verzorging en leefomstandigheden zorgt u voor een natuurlijke weerstand tegen ziekten van uw dieren. Daarnaast moet u ook voldoende preventieve maatregelen nemen, zoals ontsmetten en reinigen van uw stallen, om dierziekten te voorkomen.

Wanneer mag u diergeneesmiddelen gebruiken?

U gebruikt bij voorkeur natuurlijke en homeopathische geneesmiddelen. U mag onder verantwoording van de dierenarts een regulier geneesmiddel of antibiotica gebruiken. Preventief gebruik van reguliere geneesmiddelen en antibiotica is niet toegestaan.

Hoeveel behandelingen mag u doen?

U mag per jaar maximaal 3 behandelingen per individueel dier met reguliere geneesmiddelen doen. Dieren die korter dan één jaar leven, mag u maximaal één keer behandelen met reguliere geneesmiddelen.

Behandelingen tellen als volgt mee:

- Een serie behandelingen voor één ziekte/aandoening telt mee als één behandeling
- Start u een nieuwe behandeling voor dezelfde aandoening, dan telt dit als tweede behandeling
- Een serie behandelingen voor verschillende, maar wel met elkaar samenhangende ziektebeelden telt mee als één behandeling

De volgende behandelingen tellen niet mee:

- De wettelijk verplichte behandelingen
- Inentingen/vaccinaties
- Behandelingen tegen parasieten
- Pijnbestrijding/verdooving voor castratie

U heeft het dier vaker behandeld dan toegestaan, wat nu?

U mag het dier en de producten niet meer als biologisch verkopen.

Bent u verplicht om een medicijnregistratie bij te houden en de wachttijd te verdubbelen?

Ja, u moet al het gebruik van diergeneesmiddelen registreren. U verdubbelt de wachttijd van elk geneesmiddel en noteert dit.

Is er voor een geneesmiddel geen wachttijd bepaald, dan geldt een wachttijd van minimaal 48 uur.

Mag u hormonen gebruiken?

Nee, u mag niet preventief hormonen gebruiken om de groei, productie, vruchtbaarheid of voortplanting te regelen. Alleen als een individueel dier ziek is, mag u hormonen als diergeneeskundige behandeling toedienen (curatief gebruik). U doet dit alleen op voorschrift van de dierenarts. Enkele voorbeelden hiervan zijn het opheffen van schijndracht bij een geit of het af laten komen van een nageboorte bij koeien.

Mag u ingrepen toepassen?

Nee, u mag geen staarten couperen, tanden knippen, snavels kappen of toucheren enzovoort. Alleen voor het onthoornen van runderen en geiten kunt u éénmalig ontheffing aanvragen. U moet op de meest geschikte leeftijd, onder verdoving, onthoornen. U onthoort onder verantwoording van de dierenarts.

Mag u kalmerings- en dwangmiddelen gebruiken?

Nee, gebruik van deze middelen, bijvoorbeeld bij het transport, is niet toegestaan.

Mag u uw vleesvee en vleesvarkens castreren?

Ja, dit is toegestaan. De castratie moet u onder verdoving uitvoeren op de meest geschikte leeftijd. U castreert onder verantwoording van de dierenarts.

Is kunstmatige inseminatie toegestaan?

Ja, kunstmatige inseminatie is toegestaan. Andere vormen van kunstmatige voortplanting, zoals bijvoorbeeld embryotransplantatie of werken met gesext sperma, zijn verboden.

Mag u uw dieren vastzetten (aanbinden)?

Nee, dit mag niet. Alleen als de veiligheid van een individueel dier in gevaar komt, mag u het dier korte tijd vastzetten. Dit geldt bijvoorbeeld voor een onrustige zeug rondom het werpen.

Hoe zorgt u ervoor dat uw dieren herkenbaar zijn?

U moet grote zoogdieren per dier identificeren. Kleine zoogdieren en pluimvee mag u per groep identificeren.

3.3 SPECIFIEKE EISEN VOOR PLUIMVEE

De volgende informatie geldt specifiek voor pluimvee. In het deel "Eisen voor dieren algemeen" vindt u overige informatie die voor alle diersoorten van toepassing is.

Herkomst van de dieren

Pluimvee bestemd voor de eierproductie moet u biologisch kopen. Zijn er geen biologische leghennen? Dan kunt u een ontheffing aanvragen voor het kopen van gangbare hennen. Momenteel zijn er voldoende biologische leghennen beschikbaar. Kunt u niet aan biologische hennen komen dan moet u contact opnemen met Skal. Wij zullen dan nagaan of een ontheffing kan worden aangevraagd. De omschakeltermijn voor gangbare opfokleghennen is 6 weken.

U mag ééndagskuikens voor de vleesproductie (jonger dan 3 dagen) gangbaar opzetten. De omschakelperiode voor vleespluimvee is 10 weken.

Eendagskuikens bestemd voor de eierproductie moet u biologisch opzetten tenzij deze niet beschikbaar zijn. Indien u gangbare kuikens aankoopt moet u Skal/de inspecteur kunnen aantonen dat deze op het moment van aankoop niet biologisch beschikbaar waren.

Vanaf 2017 moet u voordat u de dieren opzet een ontheffing aanvragen bij Skal.

Huisvestingseisen

De stal moet aan de volgende aanvullende eisen voldoen:

- Minimaal één derde van het vloeroppervlak moet dichte vloer zijn.
- De dichte vloer van pluimveestallen strooit u voldoende in.
- U mag het daglicht tot max. 16 uur per dag aanvullen met kunstlicht.

De binnenruimtes voor **leghennen** moeten aan de volgende normen voldoen:

- Maximaal 6 leghennen per m².
- Minimaal 18 cm. zitstok per leggen, de zitstok moet min. 30 x 30 mm dik zijn. Geïntegreerde zitstokken moeten minimaal 3 cm. verhoogd zijn.
- 50% van de totale minimum zitstoklengte moet extra verhoogd zijn, namelijk:

minimaal 40 cm vrije ruimte onder de zitstok
minimaal 30 cm ruimte tussen de zitstokken
minimaal 40 cm vrije ruimte tot het plafond

U mag A-ruiters plaatsen boven de roosters.

- Maximaal 7 leghennen per legnest of 120 cm² per leggen in een gemeenschappelijk legnest.
- De lengte van de uitloopopeningen naar de buitenuitloop moet minimaal 4 meter per 100 m² beschikbare leefruimte zijn.
- Per afdeling mag u maximaal 3.000 hennen huisvesten.

- U mag het leefoppervlakte vergroten door etages te plaatsen.
- Als u een wintergarten heeft, mag u de oppervlakte alleen meetellen als de wintergarten altijd toegankelijk is.

De binnenruimtes voor **opfokhennen** moeten aan de volgende normen voldoen:

- De minimale oppervlakte (per leeftijd) voor opfokhennen is:

0 tot 7 weken	24 opfokhennen per m ²
7 tot en met 18 weken	10 opfokhennen per m ²
Vanaf 19 weken (127e dag)	6 opfokhennen per m ²

- Verhoogde zitstokken van 6 cm. lang per dier vanaf 7 weken.
- Vanaf 56 dagen moet u de opfokhennen toegang tot de uitloop geven.
- De uitloopopeningen moeten breed en hoog genoeg zijn, zodat de opfokhennen snel naar binnen of buiten kunnen gaan.
- Er geldt geen maximaal aantal voor opfokhennen per stal.

De binnenruimtes voor **vleespluimvee** (vleeskuikens, parelhoenders, eenden, kalkoenen, ganzen en parelhoenders) moeten aan de volgende normen voldoen:

- Maximaal 10 stuks vleespluimvee per m² (met een maximum van 21 kg levend gewicht per m²).
- Minimaal 20 cm zitstok per parelhoender.
- De lengte van de uitloopopeningen naar de buitenuitloop moet minimaal 4 meter per 100 m² beschikbare leefruimte zijn.
- Per stal mag u maximaal 4.800 vleeskippen, 5.200 parelhoenders, 4.000 vrouwelijke eenden of 3.200 mannelijke eenden, 2.500 kapoenen, ganzen of kalkoenen huisvesten.
- De stalruimte voor vleespluimvee mag niet groter zijn dan 1.600 m². Dit betekent dat u bijvoorbeeld maximaal 16.000 vleeskuikens mag houden (10 vleeskuikens per m²) op één bedrijf. U moet deze 16.000 vleeskuikens verdelen over 4 afdelingen (max. 4.800 vleeskuikens per afdeling).

In een mobiele pluimveestal voor vleespluimvee:

- Maximaal 16 stuks vleespluimvee per m² (met een maximum van 30 kg levend gewicht per m²).
- De maximale vloeroppervlakte van een mobiele pluimveestal is 150 m².

Uitloop

De uitlopen moeten voldoen aan de volgende eisen:

- De uitloop moet begroeid zijn en schuilmogelijkheden bieden, waardoor het pluimvee de hele uitloop gebruikt.
- Per dier is een minimale oppervlakte verplicht.
- U mag gebruik maken van wisseluitlopen. Dit betekent dat u:

- de uitloop per afdeling in gelijke delen in de lengte mag opsplitsen, zodat de begroeiing kan herstellen.
- u het pluimvee tijdens de ronde elke wisseluitloop even lange perioden laat gebruiken.
- Pluimvee moet minimaal 8 uur per dag toegang hebben tot een openluchtruimte.

Voor de uitlopen gelden de volgende minimale oppervlaktes:

Leghennen, vleeskuikens en parelhoenders	4 m ² per dier
Opfokhennen	1 m ² per dier
Eenden	4.5 m ² per dier
Kalkoenen	10 m ² per dier
Ganzen	15 m ² per dier

Uitloop bij een mobiele pluimveestal met een maximale vloeroppervlakte van 150 m²:

- Vleespluimvee: 2.5 m² per dier

Na het houden van een koppel dieren moet de uitloop een periode leegstaan. Voor legkippen is deze periode 60 dagen voor vleeskuikens is deze periode 30 dagen.

Wanneer mag u uw pluimvee binnen houden?

Uitloop is verplicht voor biologisch pluimvee. Maar onder bijzondere omstandigheden mag u, na schriftelijke toestemming van ons, het pluimvee binnen houden. Enkele voorbeelden van bijzondere omstandigheden zijn:

- Bij extreme weersomstandigheden: u moet de inspecteur overtuigen dat u terecht een beroep doet op extreme weersomstandigheden. U mag het pluimvee niet binnenhouden om hoger voerverbruik te voorkomen.
- Bij ziekte in uw koppel: u moet kunnen aantonen dat uw dieren ziek zijn. U overlegt dit met ons. Wij accepteren een verklaring van de Gezondheidsdienst voor Dieren.
- Dreiging van besmettelijke dierziekte in uw regio: alleen een op Europees niveau opgelegde ophokplicht geldt als wettelijke basis om uw pluimvee binnen te houden. Maar als bijvoorbeeld het Ministerie van EZ een ophokplicht instelt (nationaal niveau), dan zijn wij heel terughoudend in het uitvoeren van inspecties in de aangewezen risicogebieden. Ligt uw bedrijf buiten de aangewezen risicogebieden, dan mag u het pluimvee niet binnen houden.

Zijn er nog aanvullende eisen?

Ja, voor pluimvee geldt een minimum leeftijd bij de slacht:

Kuikens	81 dagen
Kapoenen	150 dagen
Pekingeenden	49 dagen
Barbarijse eenden	70 dagen
Mallardeenden	92 dagen
Parelhoenders	94 dagen

Kalkoenen en braadganzen	140 dagen
--------------------------	-----------

De minimum slachtleeftijd voor kuikens geldt niet voor traag groeiende pluimveerassen (rassen die maximaal 40 gram per dag per dier groeien). Hiervoor geldt minimaal de omschakelingsperiode, namelijk 10 weken (70 dagen).

Diervoeding

U voert uw dieren biologisch voer. Minimaal 20% van het voer moet van het eigen bedrijf of uit de regio komen.

Voorlopig mag 5% van het diervoer nog bestaan uit gangbare ingrediënten. De voorwaarde is dat deze gangbare ingrediënten dienen als aanvulling van het eiwit in diervoer.

- Ook moet u ruwvoer aan het dagrantsoen toevoegen.

3.4 SPECIFIEKE EISEN VOOR RUNDVEE (EN PAARDEN)

De volgende informatie geldt specifiek voor rundvee (en paarden). In het deel "Eisen voor dieren algemeen" vindt u overige informatie die voor alle diersoorten van toepassing is.

Herkomst van dieren

U koopt zo mogelijk biologische dieren aan. Als er onvoldoende biologische dieren beschikbaar zijn, mag u met een ontheffing gangbare vrouwelijke dieren aanvoeren die nog niet hebben gekalfd. U mag maximaal 10% van het aanwezige aantal volwassen runderen of paarden per jaar aanvoeren. Melkvee mag pas afkalven als het volledig is omgeschakeld. De omschakelingsperiode voor melkvee is 6 maanden, voor vleesvee is dit één jaar.

De ontheffing moet u aanvragen via www.skal.nl, na inloggen.

In uitzonderlijke gevallen is het mogelijk een hoger percentage gangbare dieren aan te voeren. Zie hiervoor hoofdstuk 3.2.

Huisvestingseisen

De stal moet aan de volgende aanvullende eisen voldoen:

- Minimaal de helft van het vloeroppervlak moet dichte vloer zijn.
- Herbivoren moeten voldoende schone en droge ligruimtes hebben die u voldoende heeft ingestrooid.
- Vleeskalveren (ouder dan 1 week) en vleesstieren moet u in groepen houden.
- Op melkveebedrijven mag u kalveren tijdens de zoogperiode in een "iglo" houden.
- Als u stieren ouder dan 1 jaar tijdens het weideseizoen niet weidt, moet u ze een uitloopmogelijkheid geven. Deze uitloop moet minimaal 30 m² per stier zijn en mag u voor maximaal 75% overkappen.
- U mag runderen niet langer dan één vijfde deel van hun leven binnen afmesten en in ieder geval niet langer dan 3 maanden.

*Wat zijn de minimum oppervlaktes van de **stallen** voor rundvee?*

Melkkoe	6 m ² per dier
Fokstier	10 m ² per dier
Rund tot 100 kg	1.5 m ² per dier
Rund tot 200 kg	2.5 m ² per dier
Rund tot 350 kg	4 m ² per dier
Rund vanaf 350 kg	5 m ² per dier en minstens 1 m ² per 100 kg

Mag u runderen aanbinden?

Nee, u mag geen runderen aanbinden. Er is één ontheffings-mogelijkheid (deze moet schriftelijk worden aangevraagd):

- U heeft maximaal 10 runderen (inclusief jongvee) en een stal (of meerdere stallen) die al voor 24 augustus 2000 bestond. De voorwaarden zijn dat u:
 - de dieren in de zomer weidegang geeft
 - de dieren in de winter 2 keer per week weidegang of uitloop in de open lucht biedt

Diervoeding

U voert uw dieren biologisch geproduceerd voer. Minimaal 60% van het voer moet van het eigen bedrijf of uit de regio komen.

U voert uw herbivoren minimaal 60% ruwvoer. U mag dus maximaal 40% krachtvoer voeren.

Moet u jonge zoogdieren moedermelk voeren?

Ja, jonge zoogdieren voert u bij voorkeur moedermelk. Als dit niet kan, mag u de jonge zoogdieren biologisch melkpoeder geven. Natuurlijke biest moet biologisch zijn. Zolang er geen biologische biestvervanger bestaat, mag u eventueel gangbare biestvervanger gebruiken. De zoogperiode voor kalveren is minimaal 3 maanden.

3.5 SPECIFIEKE EISEN VOOR VARKENS

De volgende informatie geldt specifiek voor varkens. In het deel "Eisen voor dieren algemeen" vindt u overige informatie die voor alle diersoorten van toepassing is.

Herkomst van dieren

U koopt zo mogelijk biologische dieren aan. Als er onvoldoende varkens voor vermeerdering zijn, mag u met een ontheffing gangbare vrouwelijke dieren aanvoeren die nog niet hebben geworpen. U mag maximaal 20% van het aanwezige aantal volwassen varkens per jaar aanvoeren. De omschakelingsperiode voor varkens (zeugen) is 6 maanden. De ontheffing moet u aanvragen via www.skal.nl, na inloggen.

In uitzonderlijke gevallen is het mogelijk een hoger percentage gangbare dieren aan te voeren. Zie hiervoor hoofdstuk 3.2.

Vleesvarkens (biggen) moet u altijd biologisch kopen.

Omschakeling van de uitlopen van varkensbedrijven

- Als u een varkensbedrijf heeft met verharde uitlopen, hoeft u de uitlopen niet om te schakelen. U kunt direct beginnen met omschakelen van dieren of starten met biologische dieren.
- Heeft u een varkensbedrijf met onverharde uitlopen, dan moet u eerst de uitlopen omschakelen. De omschakelingsperiode van de uitloop is één jaar. Daarna kunt u uw dieren aanmelden.

Omschakeling van een varkensbedrijf

- Heeft u een vleesvarkensbedrijf, dan voert u alle dieren vanaf de startdatum biologisch voer. U mag pas biologische varkens leveren nadat u alle gangbare dieren van uw bedrijf heeft afgevoerd.
- Heeft u een vermeerderingsbedrijf, dan voert u alle dieren vanaf de startdatum biologisch voer. U mag pas biologische biggen leveren als de omschakelingsperiode van zes maanden voorbij is.
- Heeft u een gesloten varkensbedrijf, dan kunt u het vermeerderingsdeel (zeugen en gespeende biggen) en het vleesvarkensdeel na elkaar omschakelen. Dit mag alleen als u de vleesvarkens in een andere stal of stallen met eigen voeropslag houdt. U splitst uw bedrijf in maximaal twee delen. U kunt deze splitsing alleen maken tussen verschillende stallen en verschillende voersoorten. Heeft u alle varkens onder één dak, dan kunt u geen splitsing maken.

Huisvestingseisen

De stal moet aan de volgende aanvullende eisen voldoen:

- Minimaal de helft van het vloeroppervlak moet dichte vloer zijn.
- Varkens moeten voldoende schone en droge ligruimtes hebben die u voldoende heeft ingestrooid.
- Weidegang voor varkens is niet verplicht, uitloop in de open lucht wel.
- Zeugen moet u in groepen houden, behalve in de laatste fase van de dracht en tijdens de zoogperiode.

- U mag biggen niet houden in vlakke batterijen of biggenkooien.
- Varkens moeten in de bewegingsruimten kunnen mesten en wroeten.

Wat zijn de minimum oppervlaktes van de **stallen** voor varkens?

Biggen, ouder dan 40 dagen en tot 30 kg.	0.6 m ² per dier
Vleesvarkens tot 50 kg.	0.8 m ² per dier
Vleesvarkens tot 85 kg	1.1 m ² per dier
Vleesvarkens tot 110 kg	1.3 m ² per dier
Zogende zeugen met biggen tot 40 dagen oud	7.5 m ² per dier
Fokzeug	2.5 m ² per dier
Fokbeer	6.0 m ² per dier

Wat zijn de eisen voor **weidegang en/of uitloop** van varkens?

De uitlopen voor varkens voldoen aan de volgende eisen:

- Een onverharde uitloop moet biologisch zijn. De omschakelingsperiode voor een uitloop is één jaar.
- De uitlopen mogen verhard zijn. Hier geldt geen omschakelingsperiode voor. De bodemgesteldheid van een verharde uitloop kan geen reden zijn om de varkens binnen te houden.
- U mag de uitlopen voor maximaal 75% overkappen.
- De uitloop moet vanaf het achterhek een vrije ruimte van minimaal 4 meter hebben.
- De onderste 50 cm. van het achterhek mag dicht zijn.

Voor de uitlopen gelden de volgende minimale oppervlaktes (weidegrond telt hierbij niet mee):

Biggen, ouder dan 40 dagen en tot 30 kg.	0.4 m ² per dier
Vleesvarkens tot 50 kg.	0.6 m ² per dier
Vleesvarkens tot 85 kg	0,8 m ² per dier
Vleesvarkens tot 110 kg	1.0 m ² per dier

Zogende zeugen met biggen tot 40 dagen oud	2.5 m ² per dier
Fokzeug	1.9 m ² per dier
Fokbeer	8.0 m ² per dier

Diervoeding

U voert uw dieren biologisch geproduceerd voer. Minimaal 20% van het voer moet van het eigen bedrijf of uit de regio komen.

Voorlopig mag 5% van het diervoer

nog bestaan uit gangbare ingrediënten. De voorwaarde is dat deze gangbare ingrediënten dienen als aanvulling van het eiwit in diervoer.

Aan het dagrantsoen voor varkens moet u ook ruwvoer toevoegen.

Moet u jonge zoogdieren moedermelk voeren?

Ja, jonge zoogdieren voert u bij voorkeur moedermelk. Als dit niet kan, mag u de jonge zoogdieren biologisch melkpoeder geven.

Biggen mag u alleen biologisch melkpoeder voeren als de zeug niet genoeg melk geeft en de gezondheid van de big in gevaar komt. De zoogperiode voor biggen is minimaal 40 dagen.

3.6 SPECIFIEKE EISEN VOOR SCHAPEN EN GEITEN

De volgende informatie geldt specifiek voor schapen/geiten. In het deel "Eisen voor dieren algemeen" vindt u overige informatie die voor alle diersoorten van toepassing is.

Herkomst van dieren

U koopt zo mogelijk biologisch dieren aan. Als er onvoldoende biologische dieren zijn, mag u met een ontheffing gangbare vrouwelijke dieren aanvoeren, die nog niet hebben gelammerd. De melkschapen en -geiten mogen pas lammeren als zij volledig zijn omgeschakeld.

U mag maximaal 20% van het aanwezige aantal volwassen schapen of geiten per jaar aanvoeren.

De omschakelingsperiode voor geiten en schapen is 6 maanden.

De ontheffing moet u aanvragen via www.skal.nl, na inloggen.

In uitzonderlijke gevallen is het mogelijk een hoger percentage gangbare dieren aan te voeren. Zie hiervoor hoofdstuk 3.2.

Huisvestingseisen

De stal moet aan de volgende aanvullende eisen voldoen:

- Minimaal de helft van het vloeroppervlak moet dichte vloer zijn.
- Herbivoren moeten voldoende schone en droge ligruimtes hebben die u voldoende heeft ingestrooid.

*Wat zijn de minimum oppervlaktes van de **stallen** voor geiten en schapen?*

Lam/jong (zoogperiode, 0-120 dagen)	0.35 m ² per dier
Lam/jong (opfokperiode, 121-360 dagen)	0.85 m ² per dier
Schaap/geit (productieve periode)	1.50 m ² per dier

Diervoeding

U voert uw dieren biologisch geproduceerd voer. Minimaal 60% van het voer moet van het eigen bedrijf of uit de regio komen.

U voert uw herbivoren minimaal 60% ruwvoer. U mag dus maximaal 40% krachtvoer voeren.

Moet u jonge zoogdieren moedermelk voeren?

Ja, jonge zoogdieren voert u bij voorkeur moedermelk. Als dit niet kan, mag u de jonge zoogdieren biologisch melkpoeder geven. Natuurlijke biest moet biologisch zijn. Zolang er geen biologische biestvervanger bestaat, mag u eventueel gangbare biestvervanger gebruiken. De zoogperiode voor lammeren is minimaal 45 dagen.

4. SCHEIDING TUSSEN GANGBAAR EN BIOLOGISCH

Als u uw bedrijf niet volledig omschakelt naar biologisch, dan moet u uw biologische en gangbare productie goed van elkaar scheiden. Wij leggen u uit wat wel en wat niet is toegestaan:

- U mag geen dieren van dezelfde diersoort biologisch en gangbaar houden.
- Als u naast biologische dieren ook gangbare dieren van een andere diersoort houdt, dan moet u deze gangbare dieren gescheiden houden van de biologische dieren. U voert de gangbare dieren biologisch voer of duidelijk ander gangbaar ruwvoer dan het ruwvoer voor de biologische dieren, bijv. gangbare kuil en biologisch hooi. Dit slaat u zo op dat vermenging niet mogelijk is.
- U mag gangbare dieren inscharen op uw biologische percelen. Deze dieren moeten een andere diersoort zijn dan de biologische dieren die u zelf heeft. Inscharen mag voor maximaal 7 maanden per jaar. De veebezetting mag niet meer dan 170 kg stikstof per hectare per jaar opleveren (op bedrijfsniveau).

U mag uw biologische dieren laten grazen op percelen van Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer, de Provinciale Landschappen of de Waterschappen. Dit mag alleen als u een officiële verklaring heeft waarin staat dat de percelen minimaal 3 jaar niet zijn bewerkt met niet toegestane meststoffen en gewasbeschermingsmiddelen.

- Op uw biologische bedrijf mag u alleen toegestane productiemiddelen opslaan.
- U moet zorgen voor een goede scheiding tussen biologische en gangbare percelen. De scheiding tussen een intensief beheerd gangbaar perceel en een biologisch perceel moet groter zijn dan de scheiding tussen een biologisch perceel en een natuurgebied of percelen van natuurorganisaties.

Goede scheidingen van gangbare en biologische percelen kunnen bijvoorbeeld sloten, houtwallen, hagen en bufferzones/bloemenborders zijn.

- Parallelteelt is niet toegestaan. Er is parallelteelt als u tegelijkertijd biologische (afzet biologisch of in omschakeling) en niet biologische (afzet gangbaar) gewassen teelt van dezelfde soort. De enige uitzondering hierop is als u biologisch grasland alleen voor beweiding gebruikt.

Wanneer u naast een biologische productie ook gangbare productie heeft (van een andere tak) kan de inspecteur ook inzage vragen in de gangbare gegevens.

5. ADMINISTRATIE, OPSLAG EN VERVOER

Wij beoordelen uw bedrijf op een aantal manieren. Wij bekijken uw stallen, uw dieren, etc. Ook beoordelen wij hoe u uw producten opslaat en vervoert. Een deel van de inspectie vindt binnen plaats in uw administratie.

WAT MOET U REGISTEREN?

In uw administratie moet u een aantal gegevens vastleggen. U mag hiervoor ook gebruik maken van bv uw managementsysteem. Tijdens de inspectie heeft u de gegevens van lopend en vorig kalenderjaar beschikbaar, inclusief bijbehorende onderliggende documenten.

Algemene gegevens:

- Van de aangekochte producten (zoals voeders, uitgangsmateriaal, meststoffen, diergeneesmiddelen, reinigingsmiddelen):
- de aard (biologisch/in omschakeling/gangbaar)
- de hoeveelheid
- het gebruik (bijvoorbeeld op welke percelen, bij welke dieren)
- de datum van aankoop of aanvoer
- Verleende ontheffingen
- Gentechnologievrij-verklaringen voor aangevoerde niet biologische ingrediënten en hulpstoffen, afkomstig van levende organismen.
- Ingangscontrole
- Klachtenregistratie: ondanks zorgvuldig handelen kan het gebeuren dat er een klacht ontstaat over één van uw producten. Deze klachten moet u registreren en afhandelen.
- Van de afgevoerde producten: eigen verklaringen, afrekeningen en afleverbewijzen waarop staat:
 - de aard (biologisch/in omschakeling/gangbaar)
 - de hoeveelheid
 - de datum van verkoop
- Als u biologische producten of diensten afneemt van andere bedrijven: kopie van een geldig certificaat van dat bedrijf
- Als u producten bereidt of laat bereiden: productspecificaties, processchema's kopie certificaat leveranciersingrediënten.

Voor plantaardige productie:

- Perceelsregistratie/teeltplan van het lopende- en vorige jaar. Als u landbouwtellingsplichtig bent heeft u de Gecombineerde Opgave van RVO.
- Mest:
 - Overzicht aan- en afvoer dierlijke mest (verklaring van herkomst van dierlijke mest)
 - Evt. productie mest eigen dieren (biologisch of gangbaar)
 - Aanvoer/registratie van andere meststoffen
 - Eigen berekening percentage A-meststoffen

- Aanvoer/registratie van gewasbeschermingsmaatregelen
- Oogstgegevens:
 - de aard (biologisch/in omschakeling/gangbaar)
 - datum van oogsten
 - hoeveelheid (afgeleverd) product
 - bestemming van de verkochte landbouwproducten

Voor veehouderij:

- Veeregistratie, aan- en afvoer van dieren (managementsysteem)
- Perioden waarin de dieren toegang hebben tot weidegrond en uitlopen (bijvoorbeeld graslandgebruikskalender)
- Voor voeders:
 - afleverbonnen en samenstelling aangekochte mengvoeders
 - soort voeder met inbegrip van toevoegingsmiddelen
 - aandeel van de verschillende ingrediënten in het rantsoen
- Voor ziektepreventie, de behandelingen van ziekten en diergeneeskundige zorg betreft:
 - medicijnregistratie en logboek/veeartsadministratie
 - dubbele wachttijden die u moet aanhouden voordat u de betrokken dierlijke producten in de handel mag brengen
- Bij gebruik van levende organismen moet u bewijzen dat deze zijn geproduceerd zonder het gebruik van genetisch gemodificeerde organismen (GGO's). U moet een GGO-vrij verklaring bij uw leverancier aanvragen en deze in uw administratie bewaren. Een GGO-vrij verklaring mag maximaal één jaar oud zijn.

WAT ZIJN DE VOORWAARDEN VOOR OPSLAG?

Opslag van alleen biologische producten op uw eigen bedrijf of een ander biologisch gecertificeerd bedrijf is toegestaan. Huurt u opslagruimte, dan hoort deze opslagruimte bij uw biologische bedrijf. U meldt deze ruimte zelf aan. Een inspecteur neemt de opslagruimte op tijdens een inspectie. Zie voor 'opslag van mest bij een intermediair' hoofdstuk 8.

WAT ZIJN DE VOORWAARDEN VOOR VERVOER?

U mag bulk producten alleen vervoeren in een gereinigde vrachtwagen. Deze reiniging moet u controleren en registreren. Verpakte producten mag u gezamenlijk met gangbare producten vervoeren. Dieren moeten tijdens het vervoer altijd te identificeren zijn.

6. INFORMATIE OVER HET VERWERKEN VAN PRODUCTEN TOT LEVENSMIDDELEN

U mag uw producten (melk, vlees, etc.) verwerken tot levensmiddelen. Als u biologische producten bereidt, moet u kunnen aantonen hoe u dit doet: wat zijn uw zogenaamde bedrijfsproces(sen). Wij leggen u hieronder uit aan welke eisen de bereiding van levensmiddelen en uw bedrijfsprocessen moeten voldoen.

6.1 BEREIDING VAN LEVENSMIDDELEN

Hoe weet u of u een bepaald product mag produceren?

Voor ieder biologisch product dat uw wilt produceren, moet u de productreceptuur indienen bij Skal. Uw receptuur kunt u alleen indienen via het klantengebied van onze website www.skal.nl. Wij beoordelen de receptuur. Als de receptuur voldoet aan de voorwaarden, certificeren wij het product en mag u het produceren en met verwijzing naar biologisch verkopen.

Waar moet u aan voldoen?

Om biologische producten te produceren moet u biologische ingrediënten gebruiken. Naast deze agrarische ingrediënten kunt u gebruik maken van enkele toegestane additieven of hulpstoffen.

Wat zijn biologische ingrediënten?

U mag uw eigen gecertificeerde producten gebruiken en u kunt ingrediënten aankopen. Als u ingrediënten bestelt is het van belang om na te gaan of het bedrijf waar u de ingrediënten van koopt, hiervoor is gecertificeerd. Van elke leverancier moet u een geldige kopie van hun certificaat hebben. Ook moet u minimaal jaarlijks controleren of uw leveranciers nog gecertificeerd zijn.

Zijn additieven toegestaan?

Additieven zijn toevoegingen aan het product die u moet vermelden op het etiket. Voor biologische producten zijn enkele additieven toegestaan. Deze zijn opgenomen in artikel 27 en bijlage VIII, deel A van verordening 889/2008. In deze bijlage is een onderscheid gemaakt tussen:

- Levensmiddelen van plantaardige oorsprong (als minimaal 50% van de agrarische ingrediënten plantaardig is)
- Levensmiddelen van dierlijke oorsprong (als minimaal 50% van de agrarische ingrediënten dierlijk is)

Voor sommige additieven zijn bijzondere voorwaarden opgenomen. U mag de producten alleen gebruiken onder deze voorwaarden.

Zijn technische hulpstoffen toegestaan?

Technische hulpstoffen zijn toevoegingen aan het product die gedurende het productieproces verdwijnen. U hoeft de technische hulpstoffen niet te vermelden als ingrediënt op het etiket. Voor biologische producten zijn enkele technische hulpstoffen toegestaan. Deze zijn opgenomen in artikel 27 en bijlage VIII, deel B van verordening 889/2008.

Voor sommige hulpstoffen zijn bijzondere voorwaarden opgenomen. U mag de producten alleen gebruiken onder deze voorwaarden.

Zijn gangbare ingrediënten in een biologisch product toegestaan?

Ja, een biologische product moet minimaal voor 95% (van de agrarische ingrediënten) uit biologische ingrediënten bestaan. Voor een aantal ingrediënten is vastgesteld dat ze onvoldoende biologisch beschikbaar zijn. Deze ingrediënten zijn opgenomen in bijlage IX van verordening 889/2008. Alleen deze ingrediënten mag u gangbaar gebruiken tot maximaal 5%.

Als u een ander ingrediënt wilt gebruiken dat volgens u onvoldoende biologisch beschikbaar is, kunt u hiervoor rechtstreeks ontheffing aanvragen bij RVO (ministerie EZ), e-mail adres DRbioimport@minlnv.nl).

Zijn genetisch gemodificeerde producten toegestaan?

Nee. Als u gangbare ingrediënten, additieven of technische hulpstoffen afkomstig van levende organismen gebruikt, moet u bewijzen dat deze zijn geproduceerd zonder het gebruik van genetische gemodificeerde organismen (zie checklist GGO-vrij produceren bereiding op www.skal.nl onder het kopje formulieren). U moet een GGO-vrij verklaring bij uw leverancier aanvragen en deze in uw administratie bewaren. Een GGO-vrij verklaring mag maximaal één jaar oud zijn.

Is Ion-straling toegestaan?

Nee, het gebruik van ioniserende straling is niet toegestaan.

6.2 BEDRIJFSPROCESSEN

Bedrijfsprocessen, wat zijn dit precies?

U moet aantonen hoe u produceert: wat gebeurt er tijdens het productieproces op uw bedrijf. Uw bedrijfsprocessen bestaan uit de volgende onderdelen:

- **Bedrijfsbeschrijving**

U geeft een volledige beschrijving van uw bedrijf. Waar produceert u uw product, waar slaat u het op, etc. Een processchema (schematisch weergave van uw proces) en een plattegrond zijn onderdelen van de bedrijfsbeschrijving.

- **Kwaliteitsplan**

In het kwaliteitsplan vermeldt u alle maatregelen die garanderen dat u aan de voorschriften van de verordening voldoet. Onderdeel van het kwaliteitsplan is ook een inventarisatie van de risico's of (biologische) beheerspunten (BBP's).

- **Ingangscontrole**

Als u biologische producten/ ingrediënten ontvangt, moet u een aantal punten controleren:

- Verkoopbenaming van het product: bevat deze een verwijzing naar biologisch
- Naam van de leverancier
- Vestigingsplaats van de leverancier
- Code van de controle organisatie
- Traceerbare code (bijvoorbeeld t.h.t.)
- Of de verpakking gesloten is (als dit van toepassing is)

Deze controle moet u registreren. Dit kunt u op twee manieren doen:

- U registreert uw ingangscontrole op een apart formulier ingangscontrole
- U tekent de pakbon af. Als u de pakbon aftekent, moet u een procedure hebben waarin u minimaal deze controlepunten heeft beschreven

Als tijdens de ingangscontrole blijkt dat er iets niet klopt en u twijfelt aan de biologische status van het product, moet u Skal op de hoogte brengen.

- **Traceerbaarheid**

Uw producten moeten altijd traceerbaar zijn. In een procedure moet u vastleggen hoe u de ingrediënten in het eindproduct kunt traceren.

7. INFORMATIE OVER ETIKETTERING/ AANDUIDINGEN

U wilt dat iedereen uw producten herkent als biologisch. Voor deze herkenbaarheid moet u gebruik maken van aanduidingen. Wij leggen u hieronder uit wat u moet doen.

WAT ZIJN AANDUIDINGEN?

Aanduidingen zijn alle verwijzingen naar de biologische productiemethode. Dit zijn:

- de termen biologisch, bio, ekologisch en eko
- overige termen vermeld in de bijlage van de verordening 834/2007
- het Europese biologische keurmerk

HOE MAG U UW IN OMSCHAKELINGSPRODUCT AANDUIDEN?

U mag onder een aantal voorwaarden plantaardige producten in omschakeling verkopen:

- het is een enkelvoudig product (bijvoorbeeld: gras, kool, peen)
- het product is geogst minimaal 12 maanden na de startdatum
- u moet een verwijzing naar de in omschakelingsstatus maken, bijvoorbeeld door de volgende zin te gebruiken: „in de periode van omschakeling naar de biologische landbouw verkregen product”
- het woord biologisch (in bovenstaande zin) mag u niet in een andere kleur, lettergrootte of lettertype dan de rest van de aanduiding gebruiken
- u mag geen Europees biologisch keurmerk gebruiken
- u vermeldt het codenummer van Skal, dit is NL-BIO-01

WAAROP VERMELDT U DE AANDUIDINGEN?

Aanduidingen kunt u vermelden op bijvoorbeeld:

- Eigen verklaring voor bulk producten en dieren
- Kassabon of kistkaartje voor onverpakte producten
- Etiket/verpakking van voorverpakte producten

7.1 EIGEN VERKLARING

Deze verklaring stuurt u met het transport van het product (of het dier) mee. U mag de verklaring zelf opstellen, u kunt ook gebruik maken van onze “eigen verklaring”. In de verklaringen moet u de volgende aanduidingen gebruiken:

- Uw bedrijfsnaam
- Uw vestigingsplaats
- De productnaam inclusief een verwijzing naar biologisch
- Een merkteken voor de traceerbaarheid
- Het codenummer van Skal. Dit is
- NL-BIO-01

7.2 ONVERPAKTE PRODUCTEN

Op producten die u pas op de plaats van verkoop verpakt (bijvoorbeeld vlees, brood), moet u de volgende aanduidingen gebruiken:

- Uw bedrijfsnaam
- Uw vestigingsplaats
- De productnaam inclusief een verwijzing naar biologisch
- Het codenummer van Skal.
- Dit is NL-BIO-01

De gegevens mogen op een begeleidend document staan, bijvoorbeeld een kassabon of kistkaartje.

U mag het Europese biologische keurmerk gebruiken. Als u dit wilt gebruiken, vindt u onder "voorverpakte producten", meer informatie over het gebruik van dit keurmerk.

7.3 VOORVERPAKTE PRODUCTEN

Op een consumentenverpakking of etiket moet u de volgende aanduidingen gebruiken:

- Uw bedrijfsnaam
- Uw vestigingsplaats
- De productnaam inclusief een verwijzing naar biologisch
- Een merkteken voor de traceerbaarheid
- Het codenummer van Skal. Dit is
- NL-BIO-01*
- Het Europese biologische keurmerk*
- De herkomst van de agrarische grondstoffen*
- „naam van het land van herkomst”
- „EU Landbouw” als de grondstoffen in de Europese Unie zijn geteeld
- „niet-EU Landbouw” als de grondstoffen in derde landen zijn geteeld
- „EU/niet-EU Landbouw” als een deel van de grondstoffen in de Europese Unie en een ander deel in een derde land is geteeld
- In de ingrediëntendeclaratie moet u vermelden welke ingrediënten biologisch zijn. U kunt dit per ingrediënt aangeven. U mag ook werken met een asterisk (*), waarbij u verwijst naar de biologische status (bijvoorbeeld *= van biologische oorsprong).

*U mag zelf kiezen of u het biologische keurmerk op de voor- of achterkant van een product plaatst. Bij het keurmerk moet u het codenummer van Skal vermelden en direct onder het codenummer de herkomst van de agrarische grondstoffen. Als u het Europese biologische keurmerk meerdere malen op een verpakking gebruikt, hoeft u bij één keurmerk maar het codenummer en de herkomst grondstoffen te vermelden.

Als u uw product door iemand anders laat verkopen, maar op het etiket staan wel uw gegevens vermeld, dan blijft u verantwoordelijk voor het etiket.

HOE ZIET HET EUROPESE BIOLOGISCHE KEURMERK ERUIT?

Het biologische keurmerk ziet er zo uit:

AAN WELKE OPMAAK MOET HET KEURMERK VOLDOEN?

- De kleur van het keurmerk is Green Pantone (n° [376] and Green [50% Cyan + 100 % Yellow]).
- U mag een zwart-wit keurmerk gebruiken als u geen kleuren kunt drukken.
- Het keurmerk moet minimaal 9 mm hoog en 13.5 mm breed zijn. Er is een uitzondering voor zeer kleine verpakkingen: de hoogte moet dan minimaal 6 mm zijn.
- De verhouding van het keurmerk is 1 : 1.5 (hoogte : breedte).
- Als u het keurmerk gebruikt op een gekleurde verpakking waarbij het verschil in kleur klein is mag u een lijn om het keurmerk trekken.
- Boven en onder het keurmerk mag u een term gebruiken die verwijst naar biologisch.

MAG U ANDERE KEURMERKEN GEBRUIKEN?

Het is toegestaan om het EKO-keurmerk te gebruiken, als u hiervoor een licentie aanvraagt bij Stichting EKO-keurmerk en voldoet aan de voorwaarden (info@eko-keurmerk.nl, www.eko-keurmerk.nl).

8. INFORMATIE OVER MESTGEBRUIK

In de biologische landbouw moet u voldoen aan de volgende regels voor mestgebruik:

- U mag maximaal 170 kg stikstof uit dierlijke mest per hectare per jaar gebruiken. Beheert u natuurgronden waarop een officiële beperking ligt voor de hoeveelheid stikstof per hectare? Dan mag u deze natuurgronden niet volledig meerekenen in de stikstofruimte.
- U moet 100% van uw biologische mest op biologische percelen uitrijden. Produceert u meer dan 170 kg stikstof uit dierlijke mest per hectare per jaar (bij een te hoge veebezetting) betekent dit dat u het overschot moet uitrijden op biologische percelen van een ander bedrijf.
- Voor een pluimveebedrijf is het toegestaan om de mest te laten verkorrelen. Hieraan zitten voorwaarden. Wilt u uw biologische pluimveemest laten verkorrelen dan blijft u zelf verantwoordelijk voor de afzet van deze mest naar biologische grond. Het bedrijf die de mest verkorreld moet zijn geregistreerd bij Skal als Intermediair.
- U moet minimaal 65% A-meststoffen gebruiken. Hieronder leggen wij u uit wat A-, B- en C-meststoffen zijn:

WAT ZIJN A-MESTSTOFFEN?

De volgende meststoffen zijn A-meststoffen:

- Mest van biologisch gecertificeerde dieren (ook van eigen bedrijf).

Let op: zolang uw dieren nog in omschakeling zijn, mag u de mest alleen voor eigen gebruik meetellen als A-meststof. U mag naast deze mest van uw eigen dieren alleen biologische mest aanvoeren.

- Aangevoerde biologische compost gemaakt van biologisch plantaardig materiaal.
- Aangevoerde niet-biologische groencompost, gemaakt van bermmaaisel en snoeiafval.
- Aangevoerde luzernekorrels afkomstig van een biologisch bedrijf.
Pluimveemestkorrels rechtstreeks afkomstig van een biologisch bedrijf. Het pluimveebedrijf moet aan de volgende voorwaarden voldoen:
 - de biologische mest moet gescheiden worden verwerkt tot korrel (geen vermenging mogelijk)
 - er moet een overeenkomst zijn met de verwerker
 - in de administratie moet de geleverde hoeveelheid mest en de ontvangen korrels bekend zijn
 - in de administratie moet de hoeveelheid geleverde korrels aan de afnemers bekend zijn
- Champost van een biologisch bedrijf. Het stikstofgehalte is 8,2 kg per ton (4,1 uit mest en 4,1 uit overige ingrediënten). Champignonbedrijven moeten biologische champost waarin dierlijke mest is verwerkt op biologische grond afzetten.
- Digestaat bestaat meestal voor 50% uit dierlijke mest en voor 50% uit co-producten. Als de dierlijke mest alleen van biologisch gecertificeerde dieren afkomstig is en de co-producten zijn toegestaan volgens bijlage A, dan mag u de digestaat voor 50% meetellen als A-meststof. Zijn de co-producten ook (deels) aantoonbaar biologisch? Dan mag u het biologische deel van de co-producten ook meerekenen als A-meststof.

WAT ZIJN B-MESTSTOFFEN?

Onder B-meststoffen vallen:

- Producten van Bijlage A van Verordening 889/2008.
- De volgende gangbare mestsoorten: rundvee-, geiten-, schapen- en paardenmest. Voorwaarde is wel dat deze dieren de beschikking hebben over weidegang/uitloop of een deels dichte vloer. Mest van vleeskalveren en vaste mest van scharrelvarkens is ook alleen toegestaan als B-meststof onder bovenstaande voorwaarde.
- Digestaat waarvan de dierlijke mest (gedeeltelijk) uit niet biologische mest, maar wel uit toegestane mest bestaat, telt in zijn geheel mee als B-meststof.

Een uitgebreide lijst met A- en B-meststoffen kunt u bekijken op onze website, onder het kopje biologische mestregels.

WAT ZIJN C-MESTSTOFFEN?

Overige meststoffen vallen onder de categorie C-meststoffen. Deze meststoffen mag u niet gebruiken. Voorbeelden hiervan:

- Meststoffen die niet voorkomen op bijlage A
- Meststoffen waarvoor voldoende biologische mest is, zoals pluimveemest
- Kippenmestkorrels die niet voldoen aan de voorwaarden
- Gangbare champost

OPSLAG VAN MEST BIJ EEN INTERMEDIAR

Het is vanaf augustus 2015 toegestaan om biologische mest op te slaan bij een intermediair. Deze regeling is voornamelijk mogelijk tot 31 december 2018. Aan de regeling zitten verschillende administratieve eisen. De documenten hiervoor vindt u op www.skal.nl, onder 'formulieren'. Veehouders die hiervan gebruik willen maken, moeten Skal betalen voor haar toezicht op de intermediair. De intermediair moet door de NVWA erkend zijn. Let op: als veehouder blijft u ervoor verantwoordelijk dat uw biologische mest op biologische grond wordt afgezet.

IS ER ONTHEFFING MOGELIJK?

Alleen in zeer uitzonderlijke gevallen kunt u ontheffing aanvragen voor het percentage A-meststoffen. Neemt u hierover contact op met Skal.

WAT MOET U AAN DE INSPECTEUR LATEN ZIEN?

De volgende gegevens moet u klaar leggen voor de inspecteur:

- Overzichten van ontvangen en afgevoerde dierlijke mest uit mijn.rvo.nl
- Een overzicht waarop u aangeeft wat biologische en wat gangbare mest is. Dit kunt u bijvoorbeeld aangeven op het overzicht van ontvangen en afgevoerde dierlijke mest uit mijn.rvo.nl.
- Alle bijbehorende VDM's (Vervoersbewijzen Dierlijk Mest), op volgorde van het gebruikte overzicht.

- Ingevulde eigen verklaring (bijvoorbeeld verklaring van herkomst van dierlijke mest), gekoppeld aan de bijbehorende VDM. De inspecteur moet een duidelijke koppeling kunnen maken tussen de eigen verklaring en de VDM.
- Analyserapporten mest, logisch gerangschikt.
- Overzicht aanvoer overige meststoffen van leveranciers.
- Een eigen berekening van het percentage A-meststoffen en het percentage afgevoerde biologische mest op biologische grond. Hiervoor kunt u gebruik maken van het exceldocument "rekenhulp A-meststoffen" van onze website, www.skal.nl onder het kopje biologische mestregels.

Disclaimer:

De regelgeving verandert regelmatig. Voor actuele informatie kunt u op onze website altijd de juiste versie van de verordening, reglementen en informatiebladen vinden.

Dit informatieblad is geschreven door:

Skal > BIO CONTROLE

Dr. Klinkertweg 28a < Postbus 384 < 8000 AJ Zwolle

T 038-4268110 < F 038-4268182 < E landbouw@skal.nl < I www.skal.nl

